

О. М. Лоцихін*,

доктор юридичних наук, професор,
заслужений економіст України, професор кафедри
теорії та історії держави і права,
ВНЗ «Національна академія управління»
вул. Ушинського, 15, м. Київ, 03151, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9689-1650>

Ю. Н. Бадахов,

кандидат юридичних наук, докторант
кафедри публічного та приватного права,
ВНЗ «Національна академія управління»
вул. Ушинського, 15, м. Київ, 03151, Україна
ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-5938-8716>

Історія статті

Отримано: 26.03.2026

Прийнято: 10.04.2026

Опубліковано: 28.05.2026

ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ОСОБЛИВИХ ПРАВОВИХ РЕЖИМІВ

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз особливостей реалізації та захисту прав людини в умовах особливих правових режимів, зокрема воєнного та надзвичайного стану. Заналізовано вітчизняне й міжнародне законодавство у сфері правового захисту прав людини. Закцентовано на практичному значенні конституційного принципу верховенства права як підґрунтя для практичного застосування інших конституційних гарантій, насамперед гарантії права на життя, неприпустимості катувань, право на свободу та особисту недоторканність, право на справедливий суд. Визначено методологічну основу та виведено узагальнення щодо особливостей застосування наукових методів дослідження як інструментів, за допомогою яких можна розкрити внутрішні процеси та механізми цієї сфери. Приділено увагу окремим аспектам щодо застосування загальнонаукових, спеціально-наукових та міждисциплінарних методів наукового дослідження. Розглянуто науковий доробок у сфері правового захисту прав людини, опрацьовано наукові підходи до оцінювання повноти та ефективності застосування легітимних способів захисту в разі порушення фундаментальних прав людини. Означено деякі межі допустимого обмеження прав людини в умовах воєнного стану з огляду на інтереси національної безпеки та захисту територіальної цілісності України. Заналізовано міжнародно-правові стандарти допустимості обмеження прав людини, зокрема положення Європейської конвенції з прав людини та практики Європейського суду з прав людини. Наукова новизна статті полягає в окресленні критеріїв правомірності дерогації прав людини, проблеми реалізації права на доступ до правосуддя в умовах воєнного стану в Україні. Обґрунтовано необхідність забезпечення балансу між публічними інтересами та захистом прав людини на основі принципу верховенства права.

Ключові слова: воєнний стан; дерогація; пропорційність; верховенство права; доступ до правосуддя; праворозуміння; правозастосування; недероговані права.

Вступ

У сучасних українських реаліях проблемні питання правового захисту прав людини, що є фундаментальною цінністю демократичного суспільства (Nazarchuk, 2022; Melnychenko, & Voronetska, 2024; Boichuk, 2025), а забезпечення

їх безперешкодної реалізації становить визначальний критерій правової держави (Sunstein, 2024; Nishchymna, 2024; Korolova, & Lysak, 2025), відновлення прав людини в умовах протидії російській збройній агресії проти України набувають особливого значення і гостроти, зумовлюючи

*Відповідальний автор

Стаття з відкритим доступом, що розповсюджується відповідно до умов ліцензії
Creative Commons Attribution 4.0 International license
<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

підвищений інтерес наукової спільноти (Kravchuk, M., 2023; Nikolenko, 2025). Водночас поряд із науковими розвідками у царині дослідження проблем у сфері забезпечення прав людини в умовах особливих правових режимів тривають процеси правотворення, що кореспондуються з положеннями Конституції України (Kravchuk, S., 2022; Hlynianyū, 2024).

Так, Основним Законом держави зазначено, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю... Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави»¹. «Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини. Кожен має право захищати своє життя і здоров'я, життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань»².

У контексті зазначеного та ґрунтуючись на тезі (Rabinovych, 1997, s. 29), що «права людини реалізуються через певні механізми їх реалізації та забезпечення», робимо висновок про те, що для ефективного захисту і відновлення прав людини потрібно не тільки створити механізми їх реалізації та забезпечення (Petrenchenko, 2021; Rehushevskiy, 2024), а й адаптувати весь державний потенціал до вирішення цих завдань (Horbova et al., 2023; Hlynianyū, 2024; Tolkachova, & Omelchenko, 2025).

Водночас розуміємо, що в умовах повномасштабних воєнних дій людина стає беззахисною та вразливою, а її право на життя – по суті декларативним (Polkhovska, 2022; Stepanenko, & Metoshop, 2025). Це означає, що ніхто і ніщо не може гарантувати дотримання конституційних принципів через те, що відповідальність за загрозу життю і здоров'ю людей покладається на державу-агресора, що нехтує як міжнародне гуманітарне право, так і закони війни. Саме тому їх реалізація зазнає суттєвих трансформацій в умовах кризових явищ (Mohiuddin, 2023; Miyen, 2024), зокрема збройних конфліктів, терористичних загроз, природних катастроф та інших надзвичайних ситуацій.

Для України питання забезпечення прав людини в умовах особливих режимів (Ostapenko, & Baik, 2023; Vakun, 2025; Bobkova, 2025) набуло особливої актуальності у зв'язку з уведенням воєнного стану (Denysova, 2024). За таких умов держава змушена вдаватися до тимчасового обмеження окремих прав (Melekh, L., & Melekh, B., 2025; Romanchenko et al., 2026), що, однак, не має

приводити до їх свавільного звуження чи скасування.

Різні аспекти проблематики дотримання прав людини в особливий період зумовили підвищений інтерес багатьох вітчизняних і зарубіжних учених до висвітлення таких питань, як права людини в контексті спеціальних правових режимів (Hetman et al., 2022); види та особливості обмеження прав людини (Kostenko, & Semeshchuk, 2024); дотримання прав і свобод людини та громадянина в умовах правового режиму воєнного стану в Україні (Bratel, 2024; Korolova, & Napeshko, 2025); проблеми забезпечення прав людини в Україні в умовах війни (Tolkachova, 2022); функціонування інституту Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в контексті змін управлінської парадигми військового часу (Sushynskiy, & Olefirenko, 2024); правозахисна діяльність та становлення прав і свобод людини в Україні (Korniienko, 2021); захист прав людини в умовах воєнного стану (Nikolenko, 2025); вплив воєнного стану на права людини та свободи в кримінальних процесах в Україні, орієнтуючись на баланс між національною безпекою та правами особистості (Babikov et al., 2025); дотримання прав людини у кримінальному провадженні під час воєнного стану (Shendryk, 2024); принципи дотримання прав і свобод людини у діяльності Національної поліції України, зміст та структура виконання професійних обов'язків, констатує, що поліцейські мають чітко усвідомлювати, що права і свободи людини, навіть в умовах воєнного стану та можливості їх часткового обмеження, залишаються незмінними стандартами, а згаданий принцип є невід'ємним складником і основним орієнтиром їхньої діяльності (Pivnenko, 2025); обмеження прав і свобод людини і громадянина та роль Вищої ради правосуддя в забезпеченні незалежного правосуддя та права кожного на захист прав і свобод незалежним судом; установлення державою низки норм права, якими нівелюється низка прав і свобод людини і громадянина, що є порушенням прав людини і основоположних свобод, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (Deshko, & Vasylchenko, 2023); розподіл зобов'язань щодо прав людини в Європейському суді з прав людини (Raible, 2023); обмеження в реалізації прав людини та основоположних свобод в умовах воєнного стану крізь призму практики Європейського суду з прав людини (Letnianshyn, & Yavorskiy, 2024); правової визначеності та дотримання міжнародних стандартів прав людини (Romanchenko et al., 2026).

¹ Конституція України. (1996, Червень). Закон України № 254к/96-ВР. Ст. 3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#top>

² Там само. Ст. 27.

У контексті зазначеного постає потреба комплексного наукового аналізування проблем правового захисту прав людини в умовах воєнних дій, серед яких і міжнародні нормативно-правові акти, якими регулюються окреслені питання.

Метою статті є аналізування правових інструментів захисту прав людини в умовах особливих правових режимів, ґрунтуючись на міжнародних стандартах правового регулювання питань, пов'язаних із застосуванням до держави-агресора заходів впливу та припинення порушень гуманітарного права. Для цього необхідно виконати такі завдання: заналізувати міжнародно-правові механізми захисту військовополонених та цивільного населення в умовах сучасних збройних конфліктів; розглянути гарантії прав військовополонених та цивільного населення: стандарти міжнародного гуманітарного права та проблеми їх реалізації; заналізувати правовий статус і захист військовополонених та цивільного населення: виклики та перспективи забезпечення прав людини під час війни.

Матеріали та методи

Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів. Зокрема, застосовано системний підхід для аналізування механізму захисту прав людини, аксіологічний підхід для визначення їх ціннісного змісту, а також антропоцентричний підхід, щоб оцінити ефективність правового регулювання крізь призму забезпечення прав конкретної особи.

Застосування можливостей діалектичного підходу дало змогу дослідити в розвитку парадигму правового захисту прав людини, зважаючи на особливості зазначеного історичного періоду. На цьому етапі застосовано об'єктивні методи пізнання, щоб забезпечити більш повне і всебічне розкриття тенденцій у вітчизняному та міжнародному законодавстві у сфері захисту прав людини.

Обґрунтованим для досягнення мети цього дослідження видається застосування комплексного міждисциплінарного підходу, оскільки ця проблематика на перетині конституційного, міжнародного, цивільного права та правозастосовної практики.

Стосовно формування методологічного підґрунтя на основі наукових підходів для досягнення мети дослідження застосовано системний підхід, що сприятиме комплексному розумінню інституту захисту прав людини як цілісної системи, що охоплює норми Європейської конвенції з прав людини, національне законодавство (зокрема Конституцію України) і практику Європейського суду з прав людини; аксіологічний (ціннісний), що, створюючи умови для розуміння прав людини як вищої соціальної цінності, дає змогу

заналізувати співвідношення безпеки і свободи, а також сформулювати уявлення про допустимі межі обмеження прав людини під час війни; за допомогою антропоцентричного методу зацентровано на людині як центральному суб'єкті права з позиції оцінювання ефективності захисту прав через реальний стан особи й аналізування доступу до правосуддя, забезпечення безпеки, гідності; порівняльно-правовий дає змогу порівняти практики різних держав, заналізувати підходи Ради Європи та Організації Об'єднаних Націй, а також вивчити кейси інших воєнних конфліктів.

Реалізація завдання дослідження передбачає вибір методологічних інструментів, які забезпечуватимуть розкриття внутрішніх механізмів інституту правового захисту прав людини, напрямів взаємодії між національним і міжнародним правом щодо регулювання цієї сфери, а також сприятимуть виведенню авторських рекомендацій щодо підвищення ефективності функціонування всіх складників системи захисту порушеного права. Для підвищення рівня науковості наш вибір орієнтовано на застосування загальнонаукових, спеціально-наукових і міждисциплінарних методів дослідження. З цією метою застосовано можливості таких наукових методів: формально-юридичний дає змогу заналізувати норми права, порівняти тлумачення положень законів, визначити юридичні конструкції обмеження прав; порівняльно-правовий – заналізувати дерогацію прав у різних країнах і зіставити міжнародні стандарти з прав людини та національного права; історико-правовий – дослідити еволюцію прав людини в умовах війни і заналізувати попередній досвід (зокрема післявоєнний період в Європі); метод правового моделювання забезпечив можливість авторського прогнозування напрямів розвитку правового регулювання; соціально-правовий сприяв аналізуванню реального стану дотримання прав, використання емпіричних даних (звітів, статистики, опитувань).

Результати та обговорення

Недотримання державою-агресором законів та звичаїв війни сприймають, переконливо засвідчує практика (Hlushko, 2024; Pylypenko, 2024; Shevchuk, 2024), як особливу загрозу забезпеченню права людини на захист. Ця проблема зумовлена також недотриманням державою-агресором взятих на себе міжнародних зобов'язань, які стосуються правил ведення війни та захисту прав людини в умовах війни (Hromovenko, 2022; Zharovska, 2022; Voloshanivska, 2025). Зокрема, міжнародним правом передбачено безумовну відповідальність держави за дотримання прав людини під час незаконного контролю нею території іншої держави

– її окупації (Watkin, 2012; Tkachuk et al., 2025). У цьому аспекті слід згадати такі договори, як IV Гаазька конвенція про закони та звичаї сухопутної війни 1907 р.³, Женевська конвенція (IV) про захист цивільного населення під час війни 1949 р.⁴.

Тож, з огляду на наведене доцільно зацітувати думку (Markovych, 2023, s. 97), що «в умовах збройного конфлікту право на життя як фундаментальне право людини є практично беззахисним. Пов'язано це з тим, що війна призводить до різних форм насильства, включаючи вбивства, тілесні ушкодження, викрадення, катування, які безпосередньо порушують право на життя, гідність та недоторканність, що є особливо серйозною проблемою сьогодення. Такі дії є неприпустимими, незалежно від обставин, і підлягають суворому засудженню як порушення міжнародного гуманітарного права та прав людини».

Обговорюючи зазначену проблематику, не можна ігнорувати ситуацію з дотриманням прав людини на тимчасово окупованих територіях. Складність її полягає в тому, що на тимчасово окупованих територіях України люди зазнають знущань і катувань, трапляються вбивства, викрадення людей. Нехтується право людей на доступ до медицини, подекуди медична допомога надається винятково громадянам, які погодилися співпрацювати з окупаційною владою добровільно або задля виживання в екстремальних умовах.

У цьому контексті, коли питання забезпечення прав людей в умовах війни набули особливої гостроти, науковці (Vakhnenko et al., 2023), констатуючи, що «затягування конфлікту призводить до збільшення фактів порушення фундаментальних прав» (s. 1), акцентують: «всебічний захист зазначених основоположних прав неможливий в умовах війни – порушується передусім право людей на життя, особливо на територіях, наближених до зони бойових дій» (s. 10).

Поділяючи таку думку, варто наголосити, що ризик перманентної смертельної небезпеки у зв'язку з відбиттям ворожого нападу постійно супроводжує мешканців тимчасово окупованих територій, які не визнали окупаційної влади і не перейшли на бік ворога.

Поглиблюють висловлені погляди наукові висновки (Kostiuk, 2022, s. 209), у яких обґрунтовано таку тезу: гарантування прав і свобод забезпечу-

ється досконалим законодавством, насамперед нормами Конституції України, що являють собою норми прямої дії, створенням дієвої судової системи, яка надаватиме можливість швидко й ефективно зреагувати на порушення прав людини та громадянина, прийняти рішення в конкретній справі.

В Україні, і цей факт беззаперечний, правотворча діяльність, що має перманентний характер, спрямована на адаптацію національного законодавства до умов війни. Так від 24 лютого 2022 р. на системній основі оновлюється і вдосконалюється чинна правова база у сфері правового захисту прав людини. Підтвердження цього знаходимо в науковому доробку (Polishchuk, 2024, s. 260), у якому зазначено, що «на сьогодні Україна створила розгалужену систему захисту прав громадян навіть в умовах війни, до якої залучені як правоохоронні органи, так і органи державної влади та місцевого самоврядування».

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини у спеціальній доповіді щодо додержання прав осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України⁵, зазначає, що «доступ до правової допомоги та правосуддя є критично важливим правом людини, яке є фактичним механізмом забезпечення всіх інших прав людини. Очевидно, що тимчасова окупація частин території України зробила неможливим фізичне знаходження там судів, правоохоронних органів, центрів надання БПД, проте дуже важливо робити все, що залежить від України, для забезпечення доступу громадян, які проживають на ТОТ, до української системи правосуддя».

З погляду фахівця (Poshyvaniuk, 2024, s. 10), «дієвими шляхами вирішення наявних проблем забезпечення права на захист прав та свобод людини і громадянина в Україні мають стати оновлення чинного законодавства та його адаптації до умов воєнного стану в Україні, а також об'єднання зусиль нашої держави (її суспільства) з міжнародною спільнотою для утвердження ефективних механізмів забезпечення права на захист прав людини і громадянина в умовах війни на міжнародному рівні».

Цікаву думку з питань правового захисту прав людини в умовах війни висловила дослідниця (Kamenchuk, 2022, s. 30), зазначаючи, що

³ IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі. (1907). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text

⁴ Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни. (1949). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text

⁵ Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо додержання прав осіб, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України за період 24 лютого – 31 жовтня 2022 року. Харків: Право, 2022. С. 34. <http://nowar.nbu.gov.ua/post/0000353>

«суспільна потреба адаптації до військового конфлікту змусила законодавців подекуди йти на відчайдушні кроки, що суперечать природі правовладдя, демократичним ідеалам, ліберальним цінностям».

Співзвучні до таких суджень висновки (Kovaliv, 2021, s. 75), що «є прямий зв'язок розвитку держави, суспільства та організаційно-правового механізму забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина, який виражається в тому, що в тоталітарній державі з нестабільною політичною і економічною обстановкою не може бути досконалого організаційно-правового механізму забезпечення захисту прав і свобод людини та громадянина».

Про необхідність забезпечення правового захисту прав людини в умовах війни висловлюються науковці, які розуміють цю проблему крізь призму фундаментальних конституційних гарантій. А отже, наприклад, вважаючи (Danyliuk, & Dzoban, 2025, s. 10–11), що «права і свободи людини в умовах воєнного стану є фундаментальними та невід'ємними основами сучасного суспільства. Їх захист та забезпечення є імперативним, що передбачено конституційними положеннями та нормативно-правовими актами. З огляду на складні реалії, сформовані збройною агресією Росії проти України та її всеосяжним вторгненням на українські території, права людини вимагають виняткового захисту. Цей імператив впливає з конституційних норм, які визнають найвищу соціальну цінність кожної людини, включаючи її життя, здоров'я, честь, гідність, недоторканність і безпеку».

З огляду на те що концепція прав людини базується на принципах невідчужуваності, універсальності, рівності та недискримінації, а також гарантованості вітчизняними і міжнародно-правовими актами, у цьому контексті особливого значення набуває принцип верховенства права (Dikhtiaruk, 2025; Chekhaniuk, 2025; Nikolenko, 2025), який передбачає, що навіть в умовах кризи держава зобов'язана діяти в межах закону.

Водночас конституційно-правовий механізм захисту прав людини в Україні передбачає можливість обмеження прав у період воєнного або надзвичайного стану, але з дотриманням таких умов: обмеження мають бути встановлені законом, визначається строк їх дії, не можуть обмежуватися основоположні права. Ці конституційні гарантії,

зазначені в ст. 64 Основного Закону⁶, деталізовано положеннями Закону України «Про правовий режим воєнного стану»⁷.

На цьому етапі доцільно заналізувати особливості забезпечення окремих прав людини в умовах воєнного стану, а саме:

право на життя та безпеку, яке залишається основоположним навіть у період війни. Держава зобов'язана вживати заходів для мінімізації втрат серед цивільного населення;

право на свободу та особисту недоторканність, оскільки в умовах воєнного стану можливе затримання осіб без рішення суду у визначених законом випадках, проте такі заходи мають бути обґрунтованими та тимчасовими;

право на справедливий суд набуває особливого значення з причини забезпечення доступу до правосуддя. Обмеження роботи судів, переміщення судових органів, затримання в розгляді справ можуть створювати ризики порушення ст. 6 Конвенції⁸;

свобода вираження поглядів, яка в умовах відбиття російської збройної агресії дещо звужена з міркувань безпеки, а втім, такі обмеження мають бути необхідними та пропорційними.

Сучасна теорія прав людини, сформована в межах європейської правової культури, передбачає, зазначає науковець (Kuchuk, 2018, s. 80–81), поділ прав за критерієм можливості чи неможливості їх обмеження на абсолютні та відносні. Водночас «абсолютними є такі людські права, які не можуть бути обмежені ні за яких умов».

Узагальнену думку з цієї проблематики унаочнімо висновками колективу науковців (Horbova et al., 2023, s. 51), які наголошують, що чинники «воєнного характеру деструктивно впливають на процес забезпечення правового захисту та відновлення прав людини і основоположних свобод в період запровадження спеціального правового режиму воєнного стану в Україні».

Як бачимо, будь-які обмеження конституційних прав і свобод людини не можуть превалювати над фундаментальними правами, що є системоутворювальними в підходах до розуміння таких прав вітчизняним і міжнародним законодавством.

Міжнародні форми та способи захисту прав людини під час війни охоплюються нормами міжнародного гуманітарного права. Це, наголошують дослідники (Motsa, A., & Motsa, V., 2022, s. 287), посилаючись на думку (Hnatkovskiy, 2017, s. 4),

⁶ Конституція України. (1996, Червень). Закон України № 254к/96-ВР. Ст. 3. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#top>

⁷ Про правовий режим воєнного стану: Закон України № 389-VIII (2015, Травень). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

⁸ Європейська конвенція з прав людини. (1950). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

«саме та галузь міжнародного права, що визначає ключові норми й принципи захисту прав людини, містить обмеження щодо застосування насильства під час збройних конфліктів, висуваючи такі вимоги: по-перше, щадити тих, хто не бере або припинив брати безпосередню участь у воєнних діях; по-друге, обмежувати насильство обсягом, необхідним для досягнення мети конфлікту, а вона може полягати (незалежно від причин, через які конфлікт розпочався) лише у тому, щоб послабити військовий потенціал супротивної сторони».

Систему правил, спрямованих на захист прав людини під час збройних конфліктів, становлять, зазначають фахівці (Syroid et al., 2019, s. 128–129), чотири Женевських конвенції, ратифіковані Україною 3 липня 1954 р. із застереженнями, які пізніше знято; Додаткові протоколи I, II, ратифіковані 18 серпня 1989 р., Протокол III – 22 жовтня 2009 р. Їх дотримання обов'язкове в разі будь-якого збройного конфлікту міжнародного характеру (за участю двох чи більше держав) або неміжнародного характеру (у межах однієї держави). Право війни, акцентує науковець (Balzhyk, 2023, Traven 19, s. 55), «перебуває у тісній взаємодії з внутрішньодержавним (національним) правом. Для забезпечення реалізації міжнародних зобов'язань на національному рівні передбачене застосування його у відповідних положеннях, законах та інших нормативно-правових актах держави. Україна є учасницею більшості міжнародних договорів з питань права війни».

Фахове розуміння нормативно визначених меж цілісної системи правового захисту прав людини у воєнний період убачається недостатнім без дослідження міжнародно-правових стандартів дерогації прав людини (Adebanjo, & Durojaye, 2022; Vaadzhy, 2023, 2026). Ключовим міжнародним актом у цій сфері є Європейська конвенція з прав людини⁹, ст. 15 якої передбачає можливість дерогації – тимчасового відступу від зобов'язань держави. Згідно з положеннями коментованого документа дерогація допускається лише за наявності сукупності умов:

- під час війни або іншої загрози життю нації;
- офіційне проголошення такого стану;
- необхідність ужитих заходів;
- їх пропорційність загрози;

відповідність іншим міжнародним зобов'язанням держави.

Аналогічні положення містить Міжнародний пакт про громадянські і політичні права¹⁰. Проте (зокрема через систему заборон) визначено перелік прав, які не підлягають обмеженню: забо-

рона катувань; заборона рабства; право на життя (з обмеженими винятками); принцип законності в кримінальному праві.

Щодо практики Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ) підходи до розуміння та оцінювання обмежень прав людини, застосовувані ЄСПЛ, набувають ваги у формуванні стандартів захисту прав людини в умовах надзвичайних ситуацій. Серед ключових: принцип пропорційності; оцінювання «нагальної суспільної потреби»; контроль за відсутністю зловживання правом дерогації; забезпечення ефективних засобів правового захисту. Водночас слід зазначити, що ЄСПЛ також визнає певну «межу розсуду» держав, а втім, вона не є необмеженою.

Аналіз сучасної практики дослідження проблеми реалізації прав людини в Україні в умовах особливих правових режимів (Tolkachova, 2022; Dolianovska, & Sytyi, 2024) дав змогу виокремити такі проблеми: обмеження доступу до судів; затягування судових процесів; складність виконання судових рішень; ризик надмірного втручання держави в приватне життя (Letnianchyn, & Yavorskyi, 2024; Lukasevych, 2025; Politova, & Chekhlai, 2025).

Досліджуючи порушену проблематику, науковці пропонують упровадження заходів, що відповідали б умовам, у яких відбуваються конкретні події. Тож без належного механізму реалізації (Tolkachova, 2022, s. 80) «права людини і громадянина стають декларативними, оскільки без нього вони існують виключно *de jure* і не мають жодної цінності ні для окремої особи, ні для народу в цілому, особливо в умовах війни, за відсутності достовірної інформації про події, що мають місце на окупованих територіях. Своєю чергою, держава повинна напрацювати ефективний механізм компенсації за зруйноване чи пошкоджене внаслідок обстрілів РФ житло, інше нерухоме і рухоме майно. Будь-які порушення прав людини підлягають обов'язковому документуванню та усуненню, а винуватці повинні відповісти за вчинення протиправних дій, геноциду, воєнних злочинів та злочинів проти людяності. Світова спільнота повинна вжити всіх можливих заходів, щоб зупинити це свавілля, посягання країни-агресора на незалежність та територіальну цілісність нашої держави». Важливо забезпечити (Maslova, 2025) «системний моніторинг правозастосовної практики, парламентський та судовий контроль за діями органів влади, аби уникнути зловживань і гарантувати відновлення повноцінного правового порядку після завершення надзвичайного стану. Збереження принципів верховенства права і дотримання

⁹ Європейська конвенція з прав людини. (1950). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

¹⁰ Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. (1966). https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text

міжнародних стандартів є критично важливими для забезпечення демократичного майбутнього України. У контексті дії правового режиму воєнного стану значущим є питання недоторканих прав і свобод, що залишаються чинними навіть в умовах надзвичайної загрози».

Щодо системи гарантій захисту прав людини в умовах особливих правових режимів необхідно виокремити системоутворювальні елементи, а саме: судовий контроль; парламентський нагляд; діяльність Уповноваженого Верховної Ради з прав людини; міжнародні механізми захисту (звернення до Європейського суду з прав людини). У такому разі йдеться про забезпечення реального, а не формального доступу до правосуддя.

У науковому середовищі розгортається дискурс із напрямів удосконалення механізму захисту прав людини. Так, наприклад, проаналізувавши (e.g., Doroshenko, 2023, s. 325) правові механізми захисту прав людей під час війни, наголошують, що «правова система включає як національні, так і міжнародні форми та способи захисту прав людини під час війни, кожен з яких може бути використано особами, які зазнали протиправних дій під час війни. Важливим є розуміти необхідність забезпечення прав людини за будь-яких обставин, особливо коли населення є найбільш уразливим через повномасштабні воєнні дії. Для фіксації всіх випадків порушення прав людини на території України, органи державної влади, з метою збору доказів щодо кожного кримінального та іншого правопорушення, яке було скоєно через збройну агресію Російської Федерації, створили окрему міжурядову платформу для формування доказової бази злочинних дій держави-агресора. Зазначені нововведення сприятимуть спрощенню формалізованості звернення громадян щодо захисту їх порушених прав під час війни, що корелюється з євроінтеграційною спрямованістю України». Водночас, досліджуючи підходи до розуміння правових механізмів захисту прав людини, науковці (e.g., Moskaliuk, & Sloma, 2022; Barsuk, 2025) поділяють слушне зауваження (Slinko, 2018, s. 30–31), що «у сучасному світі захист і дотримання основних прав і свобод людини і громадянина перестали бути компетенцією кон-

кретної країни, а стали справою всього міжнародного співтовариства, оскільки вже тривалий час є важливішим завданням багатьох держав світового співтовариства. Завдяки підвищеній стурбованості й увазі міжнародної спільноти до цих питань в різний час авторитетними міжнародними організаціями прийнято близько 300 декларацій, конвенцій, хартії... Україна як держава-засновниця ООН узяла на себе зобов'язання у галузі міжнародного співробітництва для сприяння підвищення загальної поваги й дотримання прав людини... Міжнародні стандарти в галузі прав людини – це загальновізані міжнародно-правові норми, які закріплюють на загальнолюдському рівні статус особистості і встановлюють перелік основоположних прав і свобод, обов'язок держав дотримуватися цих прав і свобод, а також межі можливого або припустимого їх обмеження».

Висновки

Права людини в умовах особливих правових режимів не втрачають свого значення, а навпаки – потребують підвищеного рівня захисту з боку держави. Ефективність захисту прав людини визначається не лише нормативним регулюванням, а й реальною практикою його застосування. Забезпечення балансу між безпекою держави та правами людини є ключовим завданням сучасної правової системи. Тому, убачається, для підвищення ефективності захисту прав людини в Україні доцільно: удосконалити законодавство щодо déroгації прав; забезпечити безперервність функціонування судової системи; розширити можливості електронного правосуддя; посилити контроль за діяльністю органів державної влади; гармонізувати національне законодавство з міжнародними стандартами.

Подяки

Немає.

Фінансування

Дослідження не отримувало фінансування.

Конфлікт інтересів

Немає.

References

- [1] Adebajo, A., & Durojaye, E. (2022). International Human Rights Norms and Standards on Derogation and Limitation of Rights During a Public Emergency. In Durojaye, E., & Powell, D. M. (Eds.), *Constitutional Resilience and the COVID-19 Pandemic* (pp. 79–109). Palgrave Macmillan, Cham.
DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-06401-2_2
- [2] Baadzhy, N. A. (2023). Do pytannia zakonnosti derohatsii prav liudyny: umovy pravomirnosti zghidno praktytsi YESPL [To the question on derogation of human rights: conditions of their legitimacy according to the ECHR practice]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, (10), 593–596 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/143>
- [3] Baadzhy, N. A. (2026). Prava liudyny v tsentri bezpekovoï polityky Ukrainy: pryntsyyp proporsiiynosti ta yevropeïski standarty sanktsiïnoi praktyky [Human rights at the core of Ukraine's security policy: the principle of proportionality

- and European standards of sanctions practice]. *Elektronne naukove vydannia «Analitichno-porivnialne pravoznavstvo»*, 1(3), 198–203 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.3.30>
- [4] Babikov, O., Omelchenko, O., Fedorenko, I., Hurina, D., & Babikova, O. (2025). Limits of human rights restrictions in criminal proceedings under martial law in Ukraine. *Cadernos De Dereito Actual*, (27), 1–16.
<https://www.cadernosdedereitoactual.es/index.php/cadernos/article/view/1315/609>
- [5] Bakun, V. (2025). Teoretychni zasady zdiisnennia narodovladdia v umovakh osoblyvykh pravovykh rezhymiv [Theoretical foundations of exercise of democracy under special legal regimes]. *Konstytutsiino-pravovi akademichni studii*, (1), 68–77 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.24144/2663-5399.2025.1.09>
- [6] Balzhyk, I. A. (2023, Traven 19). Zakhyst prav liudyny pid chas suchasnoi viiny. U S. V. Kivalov (Zah. Red.), *Yevropeiski oriientyry rozvytku Ukrainy v umovakh viiny ta hlobalnykh vyklykiv XXI stolittia: synerhiia naukovykh, osvितnikh ta tekhnolohichnykh rishen: materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. (T. 1, s. 54–57)*. Odesa [in Ukrainian].
- [7] Barsuk, D. M. (2025). Mizhnarodnyi mekhanizm zabezpechennia prav liudyny v umovakh voiennoho stanu [International mechanism for ensuring human rights under martial law]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*, 1(87), 137–144 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.1.20>
- [8] Bobkova, A. (2025). Administratyvno-pravove zabezpechennia realizatsii konstytutsiinykh prav i svobod liudyny i hromadianyna v umovakh osoblyvykh pravovykh rezhymiv: doktrynalnyi analiz [Administrative and legal support for the realization of constitutional rights and freedoms of individuals and citizens under special legal regimes: doctrinal analysis]. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii: Pravo, publichne upravlinnia ta administruvannia*, (16) [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2025-16-01-18>
- [9] Boichuk, D. (2025). Prava liudyny yak fundamentalna tsinnist hromadianskoho suspilstva [Human rights as a fundamental value of civil society]. *Yevropeyskyi pravnychy chasopys*, (6–7), 22–29 [in Ukrainian].
DOI: [https://doi.org/10.36919/3041-1149\(Print\).6-7.2025.22-29](https://doi.org/10.36919/3041-1149(Print).6-7.2025.22-29)
- [10] Bratel, S. H. (2024). Dotrymannia prav i svobod liudyny ta hromadianyna v umovakh pravovoho rezhymu voiennoho stanu v Ukraini [Observance of the rights and freedoms of humans and citizens under the conditions of the legal regime of marital state in Ukraine]. *Ukrainska politseistyka: teoriia, zakonodavstvo, praktyka*, 5(1), 149–155 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2022-1-5-28>
- [11] Chekhaniuk, L. (2025). Принцип верховенства права та правова визначеність: співвідношення й окремі аспекти [The Principle of the Rule of Law and Legal Certainty: Relationship and Particular Aspects]. *Філософські та методологічні проблеми права*, 29(1), 85–95 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.33270/02252901.10>
- [12] Danylian, O. H., & Dzoban, O. P. (2025). Zakhyst prav liudyny v Ukraini v umovakh voiennoho stanu. *Informatsiia i pravo*, 1(52), 9–21 [in Ukrainian].
DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.1\(52\).324649](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.1(52).324649)
- [13] Denysova, A. (2024). Pravove rehuliuвання voiennoho stanu v Ukraini. U *Voiennyi stan: teoretyko-prakseolohichni problemy yurysprudentsii* (s. 127–147) [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-421-7-6>
- [14] Deshko, L., & Vasylenko, O. (2023). Limitation of human and citizen rights and freedoms and the role of the Supreme Council of Justice in ensuring independent justice and everyone's right to protection of rights and freedoms by an independent court. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*, 2(79), 438–442.
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.2.69>
- [15] Dikhtiaruk, A. B. (2025). Konstytutsiini mezhi obmezhenia prav i svobod liudyny pid chas voiennoho stanu: praktyka Ukrainy ta mizhnarodni standarty [Constitutional limits of restrictions on human rights and freedoms during martial law: ukrainian practice and international standards]. *Uspikhy i dosiahnennia u nauksi*, 12(22), 162–173 [in Ukrainian].
DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-162-173](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-162-173)
- [16] Dolianovska, I. M., & Sytyi, V. O. (2024). Istoryko-pravovi aspekty stanovlennia prava na dostup do sudu [Historical and legal aspects of establishing the right of access to the court]. *Legal Bulletin*, (13), 29–34 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-13-A3>
- [17] Doroshenko, V. A. (2023). Pravovi mekhanizmy zakhystu prav liudyny pid chas viiny [Legal mechanisms for the protection of human rights during war]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, (2), 323–326 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/74>
- [18] Hetman, Y., Mernyk, A., & Shapoval, R. (2022). Relative Human Rights in the Conditions of Special Legal Regimes. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, (29), 26–38.
DOI: [https://10.37635/jnalsu.29\(1\).2022.26-38](https://10.37635/jnalsu.29(1).2022.26-38)
- [19] Hlushko, A. M. (2024). Porushennia zakoniv ta zvychaiv viiny: aktualni problemy pravovoho rehuliuвання [Violations of the laws and customs of war: current problems of legal regulation]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, (4), 129–132 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2024.22>
- [20] Hlynianyi, I. (2024). Zakhyst prav liudyny v Ukraini: Konstytutsiini harantii ta vyklyky yikh realizatsii [Protection of human rights in Ukraine: constitutional guarantees and challenges of their implementation]. *Yurydychnyi visnyk*, (5), 25–35 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v5.2024.3>
- [21] Hnatkovskiy, M. M. (2017). *Povaha do prav liudyny v umovakh zbroinoho konfliktu v Ukraini. Zastosuvannia sudamy norm mizhnarodnoho humanitarnoho prava ta standartiv zakhystu prav liudyny*. Kyiv [in Ukrainian].

- <https://nsj.gov.ua/files/1660899715%D0%93%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%9C%20%D0%9C%20%D0%9F%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B3%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%20%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8%20%D0%B2%20%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%85%20%D0%B7%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D1%83%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96%20.pdf>
- [22] Horbova, N. A., Paliukh, A. Ya., & Parkheta, V. I. (2023). Pravovy zakhyst ta vidnovlennia prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod v umovakh podolannia naslidkiv viiny [Legal protection and restoration of human rights and fundamental freedoms in the conditions of overcoming the consequences of war]. *Kyivskiy chasopys prava*, (1), 47–52 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.1.7>
- [23] Hromovenko, K. V. (2022). Osoblyvosti zakhystu prav liudyny v umovakh zbroinykh konfliktiv [Peculiarities of human rights protection in the conditions of armed conflicts]. *Naukovyi yurydychnyi zhurnal*, (17), 101–107 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.32847/ln.2022.17.14>
- [24] Kamenchuk, T. V. (2022). Stan zabezpechennia prav liudyny v umovakh viiny v Ukraini [The state of ensurement of human rights in the conditions of war in Ukraine]. *Pravo i suspilstvo*, (4), 27–31 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.4.5>
- [25] Korniienko, P. S. (2021). Pravozakhysna diialnist ta stanovlennia prav i svobod liudyny v Ukraini [Human rights activities and the formation of human rights and freedoms in Ukraine]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, (2), 66–70 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2.2021.12>
- [26] Korolova, V. V., & Hapeshko, T. S. (2025). Pidstavy ta poriadok, proporsii, zakonnist ta mezhi obmezhenia prav liudyny v umovakh voiennoho stanu. *Legal Bulletin*, (15), 82–89 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2025-15-A12>
- [27] Kostenko, I. V., & Semeshchuk, A. I. (2024). Vydy ta osoblyvosti obmezhenia prav liudyny [Types and characteristics of human rights limitations]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Serii: Pravo*, 83(1), 124–129 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.1.17>
- [28] Korolova, V. V., & Lysak, M. Yu. (2025). Problemni aspekty zabezpechennia prav liudyny u konteksti suchasnoho derzhavotvorennia [Aspects of ensuring human rights in the context of modern state-building]. *Legal Bulletin*, 16(2), 84–89 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2025-16-B10>
- [29] Kostyuk, N. (2022). Problemy realizatsii prav liudyny v umovakh voiennoho stanu i vidpovidnist yikh do zakonodavstva YeS [Problems of human rights implementation under martial law and their compliance with the European Union legislation]. *Nove ukrainske pravo*, 1(6), 205–210 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.6.1.28>
- [30] Kovaliv, M. V. (2021). Zakhyst prav i svobod liudyny ta hromadianyna yak odne iz zavdan derzhavy. U *Derzhavotvorennia ta pravotvorennia v konteksti yevrointehratsii: materialy dop. uchasnykiv VII Vseukr. kruhloho stolu* (s. 74–77). Lviv: Lvivskiy derzh. un-t vnutr. sprav [in Ukrainian].
- [31] Kravchuk, M. (2023). Sutnist pravovoi derzhavy ta osnovni napriamy pobudovy yii v Ukraini: teoretyko-pravove doslidzhennia [The essence of the rule of law and the main directions of its building in Ukraine: theoretical and legal research]. *Aktualni problemy pravoznavstva*, (4), 37–44 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.35774/app2023.04.037>
- [32] Kravchuk, S. Y. (2022). Problemni aspekty zakhystu konstytutsiinykh prav liudyny v Ukraini ta shliakhy yikh podolannia [Problematic aspects of protection of constitutional human rights in Ukraine and ways to overcome them]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*, (71), 89–94 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.71.13>
- [33] Kuchuk, A. M. (2018). Chastyna 1: Teoriia derzhavy. U *Teoriia derzhavy i prava: navch.-metod. posib*. Dnipro: Dnipropetr. derzh. un-t vnutr. sprav [in Ukrainian].
<https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/8295>
- [34] Letnianshyn, L. I., & Yavorskyi, V. O. (2024). Obmezhenia v realizatsii prav liudyny ta osnovopolozhnykh svobod v umovakh voiennoho stanu cherez pryzmu praktyky Yevropeiskoho sudu z prav liudyny. [Restrictions in the exercise of human and citizen rights and fundamental freedoms in conditions of martial state through the prism of the practice of the European Court of Human Rights]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*, 86(1), 220–225 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.32>
- [35] Lukasevych, H. O. (2025). Osoblyvosti prymusovoho vykonannia sudovykh rishen pro ponovlennia na roboti: analiz sudovoi praktyky [Specifics of enforcement of court decisions on reinstatement at work: analysis of judicial practice]. *Kyivskiy chasopys prava*, (3), 74–81 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2025.3.10>
- [36] Markovych, Kh. M. (2023). Prava i svobody liudyny v umovakh voiennoho stanu: fokus priorytetiv [Human rights and freedoms under martial law: focus of priorities]. *Elektronne naukove vydannia «Analychno-porivnialne pravoznavstvo»*, (4), 95–99 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.13>
- [37] Moskaliuk, N., & Sloma, V. (2022). Mizhnarodno-pravovi standarty v sferi zakhystu prav liudyny ta yikh vplyv na zakonodavstvo Ukrainy [International legal standards in the field of protection of human rights and their influence on

- the law of Ukraine]. *Actual problems of law*, (1), 37–42 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.35774/app2022.01.037>
- [38] Maslova, N. H. (2025). Problemy dotrymanna prav liudyny v umovakh voiennoho stanu na prykladi Ukrainy [Problems of human rights compliance under martial law: the case of Ukraine]. *Ukrainskyi polityko-pravovyi dyskurs* [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15825983>
- [39] Melekh, L. V., & Melekh, B. V. (2025). Lehitymizm obmezhenia konstytutsiinykh prav ta svobod hromadian ta yikh zakhyst u sudi [Legitimacy of restrictions on the constitutional rights and freedoms of citizens and their protection in court]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo*, (2), 170–174 [in Ukrainian].
- [40] Melnychenko, B., & Voronetska, Yu. (2024). Pravo liudyny na zhyttia kriz pryzmu suchasnykh realii [Human right to life through the prism of modern realities]. *Naukovi pratsi Mizhrehionalnoi akademii upravlinnia personalom. Yurydychni nauky*, 4(72), 16–20 [in Ukrainian].
- [41] Miyen, M. (2024). Emergency Response in War and Natural Disasters: A Look at the IRC. *Journal of Business, Technology and Leadership*, 6(2), 1–18.
DOI: <https://doi.org/10.54845/btljournal.v6i1.46>
- [42] Mohiuddin, A. K. (2023). Escalation of war and conflicts among the COVID-19 pandemic, natural disasters, and economic crises: A global health concern. *American Journal of Biopharmacy and Pharmaceutical Sciences*, 3(5), 1–32.
DOI: https://doi.org/10.25259/ajbps_21_2022
- [43] Motsa, A. A., & Motsa, V. V. (2022). Prava liudyny v umovakh voiennoho stanu. *Naukovi perspektyvy*, 4(22), 280–291 [in Ukrainian].
DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-4\(22\)-280-291](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-4(22)-280-291)
- [44] Nazarchuk, O. (2022). Zakhyst prav liudyny: suchasnyi stan ta problemy realizatsii [Protection of human rights: current state and problems of implementation]. *Teoriia ta istoriia derzhavy i prava. Istorii politychnykh i pravovykh vchen. Filosofiia prava*, (2), 19–23 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.35774/app2022.02.019>
- [45] Nikolenko, L. M. (2025). Zakhyst prav liudyny v umovakh voiennoho stanu [Protection of human rights under martial law]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*, 91(1), 207–212 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.1.30>
- [46] Nishchymna, S. O. (2024). Efektyvne pravosuddia yak oznaka pravovoi derzhavy [Effective justice as a law-based state feature]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo*, (5), 114–117 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.17>
- [47] Ostapenko, O., & Baik, O. (2023). Pro voiennyi stan yak osoblyvyi vyd administratyvno-pravovoho rezhymu [On martial status as a special type of administrative-legal regime]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnikha». Serii: Yurydychni nauky*, 10(4(40)), 134–142 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.23939/law2023.40.134>
- [48] Poshvaniuk, T. P. (2024). Problemy zabezpechennia prava na zakhyst pid chas viiny. *Publichne pravo*, 3(55), 5–12.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2024-55-1>
- [49] Petrenchenko, S. A. (2021). Teoretyko-pravovyi aspekt vyznachennia mekhanizmu zabezpechennia prav liudyny ta osoblyvosti yikh realizatsii v Ukraini [Theoretical and legal aspect of determining the mechanism of ensuring human rights and features of their implementation in Ukraine]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*, (64), 41–45 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.64.7>
- [50] Pivnenko, L. V. (2025). Pryntsyp dotrymanna prav i svobod liudyny u diialnosti Natsionalnoi politsii Ukrainy: yoho zmist ta struktura [The Principle of Respect for Human Rights and Freedoms in the Activities of the National Police of Ukraine: its Content and Structure]. *Visnyk Odeskoho natsionalnoho universytetu. Pravoznavstvo*, 27(1), 50–55 [in Ukrainian].
DOI: [https://doi.org/10.32782/2304-1587/2025-27-1\(40\)-8](https://doi.org/10.32782/2304-1587/2025-27-1(40)-8)
- [51] Polishchuk, O. A. (2024). Analiz praktyky ta rekomendatsii shchodo pravovykh aspektiv zabezpechennia prav liudyny v umovakh rosiisko-ukrainskoi viiny. U *Menedzhment XXI stolittia: problemy i perspektyvy: materialy XIV Vseukr. nauk.-prakt. konf.* (s. 259–263). Uman: UNUS [in Ukrainian].
<https://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/10697>
- [52] Politova, A., & Chekhlai, T. A. (2025). Dopustymist tsyfrovyykh dokaziv u kryminalnomu provadzhenni: analiz sudovoi praktyky [Admissibility of digital evidence in criminal proceedings: an analysis of case law]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnogo universytetu. Serii: Pravo*, (1), 104–115 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.34079/2226-3047-2025-15-29-104-115>
- [53] Polkhovska, I. K. (2022). Realizatsiia prav i svobod osoby v umovakh voiennoho stanu [Human rights and freedoms realization under martial law]. *Poltavskiyi pravovyi chasopys*, (2), 66–79 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.21564/2786-7811.2.287927>
- [54] Pylypenko, I. V. (2024). Porushennia zakoniv ta zvychaiv viiny u formi vykorystannia «zhyvykh shchytiv»: kryminalno-pravova otsinka za zakonodavstvom Ukrainy [Violation of the laws and customs of war in the form of using “human shields”: criminal legal assessment according to the legislation of Ukraine]. *Yurydychni naukovyi elektronnyi zhurnal*, (4), 550–554 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/131>
- [55] Rabinovych, P. M. (1997). *Prava liudyny i hromadianyna u Konstytutsii Ukrainy (do interpretatsii vykhidnykh konstytutsiinykh polozhen)*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
- [56] Rehushevskiy, E. Ye. (2024). Spivvidnoshennia mekhanizmu realizatsii i harantii prav i svobod liudyny i hromadianyna yak konstytutsiino-pravovykh katehori [The correlation between the constitutional law categories of “the mechanism

- for the implementation of human rights and freedoms” and “the guarantees of human rights and freedoms”]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, (7), 66–71 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-7/14>
- [57] Romanchenko, Y., Lukianets-Shakhova, V., Zavalniuk, I., Kaminska, N., & Melnyk, V. (2026). The Theoretical Foundations and Practical Implementation in the Priority of the Rule of Law in Times of War. *Janus.net, e-journal of international relations*, 16(2), TD3, 30–48.
DOI: <https://doi.org/10.26619/1647-7251.DT0226.2>
- [58] Shendryk, Yu. V. (2024). Dotrymanna prav liudyny u kryminalnomu provadzhenni pid chas voiennoho stanu [Observing the human rights in criminal proceedings under martial law]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, (4), 655–658 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/156>
- [59] Shevchuk, A. V. (2024). Porushennia zakoniv ta zvychaiv viiny (stattia 438 KK Ukrainy), vchynene vid imeni ta v interesakh Rosiiskoi Federatsii: problemy kryminalno-pravovoho reahuvannia [Violation of laws and customs of war (Article 438 of the Criminal Code of Ukraine), committed on behalf of and in the interests of the Russian Federation: problems of criminal legal response]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Pravo*, 81(2), 372–377 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.2.58>
- [60] Slinko, T. M. (2018). Mizhnarodno-pravovi standarty v haluzi prav liudyny ta yikh vidobrazhennia v Konstytutsii Ukrainy. U *Prava liudyny i demokratiia*: zb. nauk. st. za materialamy nauk. konf. (s. 30–34). Kharkiv [in Ukrainian].
<https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/03cf086a-c92f-4919-b48e-f951f30c51c4/content>
- [61] Stepanenko, N. V., & Metoshop, O. V. (2025). Suchasna stratehiia protydii ahresii ta zakhystu osnovopolozhnykh prav liudyny v umovakh voiennoho stanu: pytannia teorii i praktyky. [Modern strategy for countering aggression and protecting fundamental human rights in conditions of martial arts: issues of theory and practice]. *Legal Bulletin*, 1(15), 10–19 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2025-15-A1>
- [62] Sunstein, C. R. (2024). The rule of law. *American Journal of Law and Equality*, (4), 498–518.
DOI: https://doi.org/10.1162/ajle_a_00070
- [63] Sushynskiy, O. I., & Olefirenko, O. V. (2024). Funktsionuvannia instytutu upovnovazhenoho Verkhovnoi Rady Ukrainy z prav liudyny v konteksti zmin upravlinskoj paradyhmy viiskovoho chasu [Functioning of the Ukrainian parliament commissioner for human rights institution of the Verkhovna Rada of Ukraine in the context of changes in the management paradigm of war time]. *Efektivnist derzhavnogo upravlinnia*, 3/4(80/81), 16–20 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.36930/508002>
- [64] Syroid, T. L., Havrylenko, O. A., & Fomina, L. O. *Mizhnarodne publichne pravo. Mizhnarodnyi zakhyst prav liudyny: posib. dla pidhot. do zovn. nezalezh. otsiniuvannia* (T. L. Syroid, Zah. Red.). (2-he vyd., pererob. i dopov.). Kharkiv: Pravo, 2019 [in Ukrainian].
- [65] Tkachuk, A. I., Hrin, A. A., & Mkrtchian, R. S. (2025). Zakhyst prav liudyny na okupovanykh terytoriiakh [Protection of human rights in occupied territories]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, (2), 402–406 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-2/95>
- [66] Tolkachova, I. A. (2022). Problemy zabezpechennia prav liudyny v Ukraini v umovakh viiny. [Ukrainian society is going through a particularly difficult period. The article]. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*, (2–4), 78–81 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2-4.2022.13>
- [67] Tolkachova, I. A., & Omelchenko, N. V. (2025). Mekhanizmy zakhystu prav liudyny v Ukraini v umovakh voiennoho stanu [Mechanisms for the protection of human rights in Ukraine under martial law]. *Analitichno-porivnialne pravoznavstvo*, 1(5), 146–151 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.1.25>
- [68] Vakhnenko, T. V., Udovychenko, O. V., & Polishchuk, O. A. (2023). Pravovi aspekty zabezpechennia prav liudyny v umovakh rosiisko-ukrainskoj viiny: analiz praktyky ta rekomendatsii [Legal aspects of human rights protection in the context of the russian-ukrainian war: practice analysis and recommendations]. *Akademichni vizii*, (24) [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10032688>
- [69] Voloshanivska, T. V. (2025). Porushennia prav liudyny v umovakh voiennoho stanu: realii sohodennia [Violations of human rights under martial law: current realities]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*, (4), 58–60 [in Ukrainian].
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-4/12>
- [70] Watkin, K. (2012). Use of force during occupation: law enforcement and conduct of hostilities. *International Review of the Red Cross*, 94(885), 267–315.
DOI: <https://doi.org/10.1017/S1816383112000513>
- [71] Zharovska, I. (2022). Efektivnist pravyl vedennia viiny ta norm mizhnarodnoho humanitarnoho prava: analiz suchasnoi doktryny [Efficiency of the rules of warfare and norms of international humanitarian law: analysis of modern doctrine]. *Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Series: Legal Sciences*, 9(4(36)), 51–56 [in Ukrainian].
DOI: <http://doi.org/10.23939/law2022.36.051>

Список використаних джерел

- [1] Adebajo A., Durojaye E. International Human Rights Norms and Standards on Derogation and Limitation of Rights During a Public Emergency. *Constitutional Resilience and the COVID-19 Pandemic* / Eds. Durojaye E., Powell D. M. Palgrave Macmillan, Cham, 2022. P. 79–109.
DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-031-06401-2_2

- [2] Бааджи Н. А. До питання законності дерогації прав людини: умови правомірності згідно практиці ЄСПЛ. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 593–596.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/143>
- [3] Бааджи Н. А. Права людини в центрі безпекової політики України: принцип пропорційності та європейські стандарти санкційної практики. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2026. Вип. № 1. Ч. 3. С. 198–203.
DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.3.30>
- [4] Babikov O., Omelchenko O., Fedorenko I., Hurina D., Babikova O. Limits of human rights restrictions in criminal proceedings under martial law in Ukraine. *Cadernos De Dereito Actual*. 2025. No 27. P. 1–16.
URL: <https://www.cadernosdedereitoactual.es/index.php/cadernos/article/view/1315/609>
- [5] Бакун В. Теоретичні засади здійснення народовладдя в умовах особливих правових режимів. *Конституційно-правові академічні студії*. 2025. № 1. С. 68–77.
DOI: <https://doi.org/10.24144/2663-5399.2025.1.09>
- [6] Бальжик І. А. Захист прав людини під час сучасної війни. *Європейські орієнтири розвитку України в умовах війни та глобальних викликів XXI століття: синергія наукових, освітніх та технологічних рішень* : у 2 т. : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 19 травня 2023 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. Одеса, 2023. Т. 1. С. 54–57.
- [7] Барсук Д. М. Міжнародний механізм забезпечення прав людини в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2025. Т. 1. Вип. 87. С. 137–144.
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.87.1.20>
- [8] Бобкова А. Адміністративно-правове забезпечення реалізації конституційних прав і свобод людини і громадянина в умовах особливих правових режимів: доктринальний аналіз. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія : Право, публічне управління та адміністрування*. 2025. № 16.
DOI: <https://doi.org/10.54929/2786-5746-2025-16-01-18>
- [9] Бойчук Д. Права людини як фундаментальна цінність громадянського суспільства. *Європейський правничий часопис*. 2025. № 6–7. С. 22–29.
DOI: [https://doi.org/10.36919/3041-1149\(Print\).6-7.2025.22-29](https://doi.org/10.36919/3041-1149(Print).6-7.2025.22-29)
- [10] Братель С. Г. Дотримання прав і свобод людини та громадянина в умовах правового режиму воєнного стану в Україні. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2024. № 5(1). С. 149–155.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2022-1-5-28>
- [11] Чеханюк Л. Принцип верховенства права та правова визначеність: співвідношення й окремі аспекти. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2025. № 1(29). С. 85–95.
DOI: <https://doi.org/10.33270/02252901.10>
- [12] Данильян О. Г., Дзьобань О. П. Захист прав людини в Україні в умовах воєнного стану. *Інформація і право*. 2025. № 1(52). С. 9–21.
DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.1\(52\).324649](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2025.1(52).324649)
- [13] Денисова А. Правове регулювання воєнного стану в Україні. *Воєнний стан: теоретико-праксеологічні проблеми юриспруденції*. 2024. С. 127–147.
DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-421-7-6>
- [14] Deshko L., Vasylychenko O. Limitation of human and citizen rights and freedoms and the role of the Supreme Council of Justice in ensuring independent justice and everyone's right to protection of rights and freedoms by an independent court. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya : Pravo*. 2023. № 2(79). P. 438–442.
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.2.69>
- [15] Діхтярук А. Б. Конституційні межі обмеження прав і свобод людини під час воєнного стану: практика України та міжнародні стандарти. *Успіхи і досягнення у науці*. 2025. № 12(22). С. 162–173.
DOI: [https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12\(22\)-162-173](https://doi.org/10.52058/3041-1254-2025-12(22)-162-173)
- [16] Доляновська І. М., Ситий В. О. Історико-правові аспекти становлення права на доступ до суду. *Legal Bulletin*. 2024. № 13. С. 29–34.
DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2024-13-A3>
- [17] Дорошенко В. А. Правові механізми захисту прав людини під час війни. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 323–326.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/74>
- [18] Hetman Y., Mernyk A., Shapoval R. Relative Human Rights in the Conditions of Special Legal Regimes. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*. 2022. № 29. P. 26–38.
DOI: [https://10.37635/jnalsu.29\(1\).2022.26-38](https://10.37635/jnalsu.29(1).2022.26-38)
- [19] Глушко А. М. Порушення законів та звичаїв війни: актуальні проблеми правового регулювання. *Часопис Київського університету права*. 2024. № 4. С. 129–132.
DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.4.2024.22>
- [20] Глиняний І. Захист прав людини в Україні: Конституційні гарантії та виклики їх реалізації. *Юридичний вісник*. 2024. № 5. С. 25–35.
DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v5.2024.3>
- [21] Гнатковський М. М. Повага до прав людини в умовах збройного конфлікту в Україні. Застосування судами норм міжнародного гуманітарного права та стандартів захисту прав людини. Київ, 2017. 22 с.
URL: <https://nsj.gov.ua/files/1660899715D0%93%D0%BD%D0%B0%D1%82%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%9C%20%D0%9C%20%D0%9F%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D0%B3%D0%B0%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%20%D0%BB%D1%8E%D0%B4%D0%B8%D0%BD%D0%B8%20%D0%B2%20%D1%83%D0%BC%D0%BE%D0%B2%D0%B0%D1%85%20>

- %D0%B7%D0%B1%D1%80%D0%BE%D0%B9%D0%BD%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%84%D0%BB%D1%96%D0%BA%D1%82%D1%83%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96%20.pdf
- [22] Горбова Н. А., Палюх А. Я., Пархета В. І. Правовий захист та відновлення прав людини і основоположних свобод в умовах подолання наслідків війни. *Київський часопис права*. 2023. № 1. С. 47–52.
DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.1.7>
- [23] Громовенко К. В. Особливості захисту прав людини в умовах збройних конфліктів. *Науковий юридичний журнал*. 2022. № 17. С. 101–107.
DOI: <https://doi.org/10.32847/ln.2022.17.14>
- [24] Каменчук Т. В. Стан забезпечення прав людини в умовах війни в Україні. *Право і суспільство*. 2022. № 4. С. 27–31.
DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.4.5>
- [25] Корнієнко П. С. Правозахисна діяльність та становлення прав і свобод людини в Україні. *Часопис Київського університету права*. 2021. № 2. С. 66–70.
DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2.2021.12>
- [26] Корольова В. В., Гапешко Т. С. Підстави та порядок, пропорційність, законність та межі обмеження прав людини в умовах воєнного стану. *Legal Bulletin*. 2025. № 15. С. 82–89.
DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2025-15-A12>
- [27] Костенко І. В., Семещук А. І. Види та особливості обмеження прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2024. Вип. 83. Ч. 1. С. 124–129.
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.1.17>
- [28] Корольова В. В., Лисак М. Ю. Проблемні аспекти забезпечення прав людини у контексті сучасного державотворення. *Legal Bulletin*. 2025. № 2(16). С. 84–89.
DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2025-16-B10>
- [29] Костюк Н. П. Проблеми реалізації прав людини в умовах воєнного стану і відповідність їх до законодавства ЄС. *Нове українське право*. 2022. Т. 1. Вип. 6. С. 205–210.
DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2022.6.1.28>
- [30] Ковалів М. В. Захист прав і свобод людини та громадянина як одне із завдань держави. *Державотворення та правотворення в контексті євроінтеграції* : матеріали доп. учасників VII Всеукр. круглого столу. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2021. С. 74–77.
- [31] Кравчук М. Сутність правової держави та основні напрями побудови її в Україні: теоретико-правове дослідження. *Актуальні проблеми правознавства*. 2023. № 4(36). С. 37–44.
DOI: <https://doi.org/10.35774/app2023.04.037>
- [32] Кравчук С. Й. Проблемні аспекти захисту конституційних прав людини в Україні та шляхи їх подолання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2022. № 71. С. 89–94.
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2022.71.13>
- [33] Кучук А. М. Теорія держави і права. Частина 1 : Теорія держави : навч.-метод. посіб. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 112 с.
URL: <https://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/8295>
- [34] Летнянчин Л. І., Яворський В. О. Обмеження в реалізації прав людини та основоположних свобод в умовах воєнного стану через призму практики Європейського суду з прав людини. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2024. Вип. 86. Ч. 1. С. 220–225.
DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.1.32>
- [35] Лукасевич Г. О. Особливості примусового виконання судових рішень про поновлення на роботі: аналіз судової практики. *Київський часопис права*. 2025. № 3. С. 74–81.
DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2025.3.10>
- [36] Маркович Х. М. Права і свободи людини в умовах воєнного стану: фокус пріоритетів. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 4. С. 95–99.
DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.13>
- [37] Москалюк Н., Слома В. Міжнародно-правові стандарти в сфері захисту прав людини та їх вплив на законодавство України. *Actual problems of law*. 2022. № 1. С. 37–42.
DOI: <https://doi.org/10.35774/app2022.01.037>
- [38] Маслова Н. Г. Проблеми дотримання прав людини в умовах воєнного стану на прикладі України. *Український політико-правовий дискурс*. 2025.
DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15825983>
- [39] Мелех Л. В., Мелех Б. В. Легітимність обмеження конституційних прав та свобод громадян та їх захист у суді. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 2. С. 170–174.
DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.02.23>
- [40] Мельниченко Б., Воронецька Ю. Право людини на життя крізь призму сучасних реалій. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Юридичні науки*. 2024. № 4(72). С. 16–20.
DOI: <https://doi.org/10.32689/2522-4603.2024.4.3>
- [41] Miyen M. Emergency Response in War and Natural Disasters: A Look at the IRC. *Journal of Business, Technology and Leadership*. 2024. No 6(2). P. 1–18.
DOI: <https://doi.org/10.54845/btljournal.v6i1.46>
- [42] Mohiuddin A. K. Escalation of war and conflicts among the COVID-19 pandemic, natural disasters, and economic crises: A global health concern. *American Journal of Biopharmacy and Pharmaceutical Sciences*. 2023. No 3(5). P. 1–32.
DOI: https://doi.org/10.25259/ajbps_21_2022

- [43] Моца А. А., Моца В. В. Права людини в умовах воєнного стану. *Наукові перспективи*. 2022. № 4(22). С. 280–291. DOI: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-4\(22\)-280-291](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-4(22)-280-291)
- [44] Назарчук О. Захист прав людини: сучасний стан та проблеми реалізації. *Теорія та історія держави і права. Історія політичних і правових вчень. Філософія права*. 2022. № 2. С. 19–23. DOI: <https://doi.org/10.35774/app2022.02.019>
- [45] Ніколенко Л. М. Захист прав людини в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2025. № 91(1). С. 207–212. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.1.30>
- [46] Ніщимна С. О. Ефективне правосуддя як ознака правової держави. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № (5). С. 114–117. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.05.17>
- [47] Остапенко О., Баїк О. Про воєнний стан як особливий вид адміністративно-правового режиму. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Юридичні науки*. 2023. Т. 10. № 4(40). С. 134–142. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2023.40.134>
- [48] Пошиванюк Т. П. Проблеми забезпечення права на захист під час війни. *Публічне право*. 2024. № 3(55). С. 5–12. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2024-55-1>
- [49] Петреченко С. А. Теоретико-правовий аспект визначення механізму забезпечення прав людини та особливості їх реалізації в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2021. № 64. С. 41–45. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2021.64.7>
- [50] Півненко Л. В. Принцип дотримання прав і свобод людини у діяльності Національної поліції України: його зміст та структура. *Вісник Одеського національного університету. Правознавство*. 2025. Т. 27. № 1. С. 50–55. DOI: [https://doi.org/10.32782/2304-1587/2025-27-1\(40\)-8](https://doi.org/10.32782/2304-1587/2025-27-1(40)-8)
- [51] Поліщук О. А. Аналіз практики та рекомендації щодо правових аспектів забезпечення прав людини в умовах російсько-української війни. *Менеджмент XXI століття: проблеми і перспективи : матеріали XIV Всеукр. наук.-практ. конф. Умань : УНУС, 2024. С. 259–263.* URL: <https://lib.udau.edu.ua/handle/123456789/10697>
- [52] Політова А. С., Чехлай Т. А. Допустимість цифрових доказів у кримінальному провадженні: аналіз судової практики. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія : Право*. 2025. № 1. С. 104–115. DOI: <https://doi.org/10.34079/2226-3047-2025-15-29-104-115>
- [53] Полховська І. К. Реалізація прав і свобод особи в умовах воєнного стану. *Полтавський правовий часопис*. 2022. № 2. С. 66–79. DOI: <https://doi.org/10.21564/2786-7811.2.287927>
- [54] Пилипенко І. В. Порушення законів та звичаїв війни у формі використання «живих щитів»: кримінально-правова оцінка за законодавством України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 550–554. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/131>
- [55] Рабінович П. М. Права людини і громадянина у Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень). Харків : Право, 1997. 64 с.
- [56] Регушевський Е. Є. Співвідношення механізму реалізації і гарантій прав і свобод людини і громадянина як конституційно-правових категорій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 7. С. 66–71. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-7/14>
- [57] Romanchenko Y., Lukianets-Shakhova V., Zavalniuk I., Kaminska N., Melnyk V. The Theoretical Foundations and Practical Implementation in the Priority of the Rule of Law in Times of War. *Janus.net, e-journal of international relations*. 2026. Vol. 16. No 2. TD3. P. 30–48. DOI: <https://doi.org/10.26619/1647-7251.DT0226.2>
- [58] Шендрюк Ю. В. Дотримання прав людини у кримінальному провадженні під час воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 4. С. 655–658. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-4/156>
- [59] Шевчук А. В. Порушення законів та звичаїв війни (стаття 438 КК України), вчинене від імені та в інтересах Російської Федерації: проблеми кримінально-правового реагування. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. 2024. Вип. 81. Ч. 2. С. 372–377. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.81.2.58>
- [60] Слінько Т. М. Міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини та їх відображення в Конституції України. *Права людини і демократія : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф. (Харків, 15 трав. 2018 р.). Харків, 2018. С. 30–34.* URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/03cf086a-c92f-4919-b48e-f951f30c51c4/content>
- [61] Степаненко Н. В., Метошоп О. В. Сучасна стратегія протидії агресії та захисту основоположних прав людини в умовах воєнного стану: питання теорії і практики. *Legal Bulletin*. 2025. № 1(15). С. 10–19. DOI: <https://doi.org/10.31732/2708-339X-2025-15-A1>
- [62] Sunstein C. R. The rule of law. *American Journal of Law and Equality*. 2024. No 4. P. 498–518. DOI: https://doi.org/10.1162/ajle_a_00070
- [63] Сушинський О. І., Олефіренко О. В. Функціонування інституту уповноваженого Верховної Ради України з прав людини в контексті змін управлінської парадигми військового часу. *Ефективність державного управління*. 2024. Вип. 3/4. № 80/81. С. 16–20. DOI: <https://doi.org/10.36930/508002>
- [64] Сироїд Т. Л., Гавриленко О. А., Фоміна Л. О. Міжнародне публічне право. Міжнародний захист прав людини : посіб. для підгот. до зовн. незалеж. оцінювання / за заг. ред. Т. Л. Сироїд, 2-ге вид., перероб. і допов. Харків : Право, 2019. 494 с.

- [65] Ткачук А. І., Грінь А. А., Мкртчян Р. С. Захист прав людини на окупованих територіях. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 402–406.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-2/95>
- [66] Толкачова І. А. Проблеми забезпечення прав людини в Україні в умовах війни. *Часопис Київського університету права*. 2022. № (2–4). С. 78–81.
DOI: <https://doi.org/10.36695/2219-5521.2-4.2022.13>
- [67] Толкачова І. А., Омельченко Н. В. Механізми захисту прав людини в Україні в умовах воєнного стану. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 1(5). С. 146–151.
DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.05.1.25>
- [68] Вахненко Т. В., Удовиченко О. В., Поліщук О. А. Правові аспекти забезпечення прав людини в умовах російсько-української війни: аналіз практики та рекомендації. *Академічні візії*. 2023. Вип. 24.
DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10032688>
- [69] Волошанівська Т. В. Порушення прав людини в умовах воєнного стану: реалії сьогодення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 4. С. 58–60.
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-4/12>
- [70] Watkin K. Use of force during occupation: law enforcement and conduct of hostilities. *International Review of the Red Cross*. 2012. Vol. 94. Iss. 885. P. 267–315.
DOI: <https://doi.org/10.1017/S1816383112000513>
- [71] Жаровська І. Ефективність правил ведення війни та норм міжнародного гуманітарного права: аналіз сучасної доктрини. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія : Юридичні науки. 2022. Т. 9. № 4(36). С. 51–56.
DOI: <http://doi.org/10.23939/law2022.36.051>

O. Loshchykhin,

Dr. Sc. (Law), Professor,

*Honored Economist of Ukraine, Professor of the Department
of Theory and History of State and Law,*

National Academy of Management

15 Ushynskoho St., Kyiv, 03151, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9689-1650>

Yu. Badakhov,

Cand. Sc. (Law), Doctoral Student

Department of Public and Private Law,

National Academy of Management

15 Ushynskoho St., Kyiv, 03151, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0009-0003-5938-8716>

PROTECTION OF HUMAN RIGHTS IN UKRAINE UNDER SPECIAL LEGAL REGIMES

Abstract. The article provides a comprehensive analysis of the features of the implementation and protection of human rights in special legal regimes, in particular martial law and a state of emergency. Domestic and international legislation in the field of legal protection of human rights is analyzed. Emphasis is placed on the practical significance of the constitutional principle of the rule of law as a basis for the practical application of other constitutional guarantees, primarily guarantees of life, the inadmissibility of torture, the right to freedom and personal integrity, and the right to a fair trial. The methodological basis is determined and generalizations are made regarding the features of the application of scientific research methods as tools that can reveal the internal processes and mechanisms of this sphere. Attention is paid to certain aspects of the application of general scientific, special scientific and interdisciplinary methods of scientific research. The scientific achievements in the field of legal protection of human rights are studied, scientific approaches to assessing the completeness and effectiveness of the application of legitimate methods of protection in the event of a violation of fundamental human rights are analyzed. The limits of permissible restrictions on human rights in martial law conditions are selectively defined, taking into account the interests of national security and the protection of the territorial integrity of Ukraine. International legal standards of the admissibility of restrictions on human rights are analyzed, in particular the provisions of the European Convention of Human Rights and the practice of the European Court of Human Rights. The criteria for the legality of derogations on human rights are determined, as well as the problems of implementing the right to access to justice in martial law conditions in Ukraine. The need to ensure a balance between public interests and the protection of human rights based on the principle of the rule of law is substantiated.

Keywords: non-derogable rights; martial law; derogation; proportionality; rule of law; access to justice; legal understanding; law enforcement.